

19. 3. 2019

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Započitatelnost pohledávek dle občanského soudního řádu

Název toho článku je cíleně matoucí. Jako jeho autor jsem si vědom, že nejde zrovna o otvírák, který přitáhne každého čtenáře. Právníka však musí zaujmout, protože zajisté ví, že by v občanském soudním řádu právní úpravu započitatelnosti pohledávek hledal marně[1]. Hmotné právo je na tom jinak: podle § 1987 odst. 2 občanského zákoníku není k započtení způsobilá nejistá nebo neurčitá pohledávka.

P / R / K

ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. října 2018, sp. zn. 28 Cdo 5711/2017 toto, pro český právní řád nové, ustanovení vykládá (v předchozím občanském ani obchodním zákoníku nebyla jeho obdoba obsažena). Se závěry rozsudku se neztotožňuji a mám za to, že je na místě jejich přehodnocení.

Žalobce se v této věci domáhal vydání bezdůvodného obohacení vzniklého žalovanému nadužíváním spoluvlastněné nemovitosti bez právního důvodu. Žalovaný v řízení započtl pohledávky na úhradu poloviny nákladů na údržbu věci a zaplacenou daň z nemovitých věcí. Již z tohoto velmi specifického skutkového stavu je zjevné, že jakákoliv generalizace rozhodnutí o něm bude velmi obtížná. Zejména je zjevné, že nepostihuje situaci, kdy je mezi oběma stranami smluvní závazkový vztah a jedna ze stran uplatní započtení. Takový skutkový stav je velmi častý ve stavebních, nájemních a jiných komplikovanějších sporech, které jsou množstevně mnohem častější než případ obdobný tomu řešenému Nejvyšším soudem.

I přes výše uvedené se Nejvyšší soud pokusil dojít k závěru ohledně výkladu § 1987 odst. 2 občanského zákoníku, který by bylo možné uplatnit i na jiné případy. Jeho gros je možné shrnout následovně: lze-li očekávat, že by námitka započtení vznesená během soudního řízení s ohledem na obtížnost zkoumání existence a výše započítávané pohledávky nepřiměřeně prodlužovala řízení o pohledávce uplatněné žalobou, je možné konstatovat nemožnost započtení pohledávky pro nejistotu a neurčitost. Nejvyšší soud se snaží dovodit jakousi speciální úpravu zamezující zneužití práva v civilním řízení. Připouštím, že nelegitimní námitka započtení skutečně vede k zbytečnému prodloužení řízení. Nicméně svým závěrem postihne Nejvyšší soud i případy, kdy nárok mnohdy existoval a byl obtížně prokazatelný, což se zdá být nepřiměřené.

Na tomto místě nebudu obsáhle reprodukovat argumentaci Nejvyššího soudu a pro její detailní znění odkazuji na zmíněné rozhodnutí a na velmi obsáhlý a kvalitně zpracovaný článek J. Šilhána[2] v Právních rozhledech č. 22/2018. Oba tyto zdroje mají společnou argumentaci zněním Společného

referenčního rámce (DCFR)[3]. Konkrétně odkazují na čl. III-6:103. Šilhán přitom dochází k závěru, že úprava zde obsažená je nejpodobnější znění § 1987 odst. 2 občanského zákoníku a dovozuje z této podobnosti výkladové závěry. Mám však za to, že přehlíží rozdílnost principů, na kterých je postaven DFCR a občanský zákoník. DFCR v úvodním článku I-1:101 odst. 2 stanoví, že v něm obsažená pravidla „nejsou zamýšlena k použití bez modifikace nebo doplnění ve vztahu k právům a povinnostem veřejnoprávní povahy“. Pravidlo je tedy opačné, než v občanském zákoníku. Tedy nelze použít DFCR v právu veřejném, zatímco občanský zákoník formuluje pravidlo o vlivu veřejnoprávních norem na soukromoprávní vztahy. Z důvodu tohoto zásadního obsahového rozdílu nelze vykládat § 1987 odst. 2 občanského zákoníku z pohledu práva procesního, tedy veřejného, ale spíše odtržené dle zásady v § 1 odst. 1 občanského zákoníku.

Právě uvedená zásada, ale i právní komparace, které se dopouští jak Nejvyšší soud[4], tak Šilhán, jasně vedou k závěru, že na rozdíl od okolních států (Německo a Rakousko), Česká republika neupravuje otázku započitatelnosti pohledávek ve svém procesním právu. Zásada § 1 odst. 1 občanského zákoníku se možná zdá být přežitá i z pohledu judikatury Ústavního soudu[5], přesto mám za to, že závěr o nezapočitatelnosti pohledávky její hranice překračuje a zcela ignoruje systematické zařazení § 1987 občanského zákoníku v českém právním řádu. Dle § 1 odst. 1 občanského zákoníku je uplatňování soukromého práva nezávislé na uplatňování práva veřejného. I přesto v tomto rozsudku Nejvyšší soud směšuje tyto dvě odvětví práva a jejich uplatňování. Jak plyne z komentářové literatury i z důvodové zprávy občanského zákoníku, je zjevné, že některá ustanovení zákona nelze vykládat jinak, než s ohledem na procesní uplatnění žalovaného nároku (např. moderace smluvní pokuty, námitka promlčení apod.). Jde však o případy ustanovení, která výslovně s uplatněním u soudu počítají. Právní úprava započtení obsažená v občanském zákoníku uplatnění u soudu nijak nezmiňuje. Proto ji nelze vykládat extenzivně nad hranice soukromého práva. Nejvyšší soud staví ve svém rozhodnutí posouzení započitatelnosti pohledávky na roveň posouzení, jak ztěžuje řízení o pohledávce hlavní. Z jeho vyznění tudíž na čtenáře dýchne zásada rychlosti řízení. Ta však není vlastní úpravě hmotného práva občanského, ale spíše civilnímu právu procesnímu. Rovněž si dovoluji tvrdit, že existují další argumenty, které závěr Nejvyššího soudu staví do jiného světla.

Z pohledu rovnosti v právech (čl. 1 Listiny), rovnosti vlastnictví a rovněž rovnosti přístupu k soudu (tzv. rovnost zbraní) lze závěr Nejvyššího soudu rovněž zpochybnit. Závěr Nejvyššího soudu se totiž zjevně týká zejména pohledávek uplatněných před soudem. Pokud jde o rovnost vlastnictví, nelze preferovat pohledávku vlastněnou žalobcem oproti započítávané pohledávce žalovaného jenom proto, že je obtížněji dokazatelná. Otázka přiměřenosti takové preference je pochybná a těžko ji lze odůvodnit pouze snahou o urychlení a zefektivnění řízení o pohledávce hlavní. Takový závěr ostatně ani nespovídá o rovnosti zbraní mezi účastníky řízení. V konečném důsledku navíc vede k runu na soud v případě, kdy proti sobě stojí dvě spornější pohledávky.

Pokud by se závěr Nejvyššího soudu měl vztáhnout i na pohledávky hlavní, které nejsou zatím předmětem řízení, byl by závěr Nejvyššího soudu nesrozumitelný i proto, že v takovém případě by ani neexistoval obhajitelný zájem na urychlení řízení a přesto by nebylo jednostranné započtení pohledávky přípustné. Osoba, která započtení činí, by při tomto úkonu musela uvažovat o započtení hypotetickém nebo eventuálním. Pokud naopak Nejvyšší soud uvažuje pouze o pohledávkách, které jsou předmětem soudního řízení (což spíše plyne z odůvodnění rozhodnutí), není pochopitelné proč má být věřitel takové pohledávky preferován jenom proto, že podal žalobu.

Z pohledu rozsudku Nejvyššího soudu plyne pokyn, aby soud posoudil započitatelnost pohledávky ex post z pohledu řízení, které u něj probíhá, tedy z pohledu otázky, zda v tomto řízení bude obtížné prokázat existenci nebo výši započítávané pohledávky. To by se snad mělo vztahovat i na pohledávky, které se potkaly dávno před zahájením řízení. Takové posuzování soudem samozřejmě neodpovídá zásadě předvídatelnosti práva. Je nutné vzít v potaz i situaci, kdy oba účastníci budou mít mnohdy za

to, že obě pohledávky zanikly (právě započtením) a přesto se na konci řízení dozví, že tomu tak nebylo a co hůř, že započítávaná pohledávka je proto promlčena.

Rozsudek Nejvyššího soudu však rovněž uvádí, že je „dovození nekompenzability protipohledávky v rámci civilního procesu méně často přílehlivé tam, kde započítávaná pohledávka vyvstává ze stejného právního vztahu jako pohledávka uplatněná žalobou“. Právě tuto nenápadnou zmínku je na místě vyzdvihnout a poukázat na ní, protože zde Nejvyšší soud (ač nejasně) připouští, že jím dovozené pravidlo má omezené uplatnění.

Když shrnu výše uvedené, mám za to, že není na místě dovodit nejasnost a neurčitost pohledávky pouze v závislosti na tom, jak obtížně je prokazatelná (tedy její likviditě), ale při nejmenším i na dalších faktorech. Těmi může být otázka, zda pohledávka pochází ze stejného právního vztahu jako pohledávka pasivní, ale rovněž otázka, zda se pohledávky setkaly před zahájením soudního řízení, nebo zda existují formální námitky proti její existenci (například, že již zanikla). Posouzení započitatelnosti pouze z pohledu hrozící délky a komplikovanosti řízení může sice vyhovovat soudu a žalobci, není však na místě.

Mgr. Michal Sylla,
advokát

[PRK Partners s.r.o. advokátní kancelář](#)

Jáchymova 2
110 00 Praha 1

Tel.: +420 221 430 111

Fax: +420 224 235 450

e-mail: prague@prkpartners.com

[1] Procesní otázky započtení řeší § 98 o.s.ř.

[2] J. Šilhán je asistentem soudce, který je původcem zmíněného rozhodnutí.

[3] Úplné znění DCFR je dostupné například [zde](#).

[4] Ten výslovně hovoří o zavedení „středoevropského standardu“, aniž by tento závěr jakkoliv blíže odůvodnil.

[5] Viz například nálezy Ústavního soudu č. [138/1998](#) Sb. r. us., ze dne 10. 11. 1998

Další články:

- [Když obecní pozemky již nemusí být obecní - institut mimořádného vydržení v obecním právu](#)
- [Střet zájmů členů volených orgánů obchodních korporací: pravidla, proces a následky](#)
- [Dvě kiwi denně: EU schválila první zdravotní tvrzení pro čerstvé ovoce](#)
- [Nová „tlačítková“ povinnost pro e-shopy](#)
- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)
- [Darování pro případ smrti nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí a určení výše odměny soudního komisaře](#)
- [Flotilová novela: Kdo a kdy musí nově získat licenci k distribuci pojištění?](#)
- [Nová pravidla pro ground handling v EU a jejich dopady na letecký sektor](#)
- [Právní due diligence nemovitostí: na co se v praxi skutečně zaměřit](#)
- [Hmotněprávní opatrovník obchodní korporace: mezi efektivní ochranou a zásahem do korporální autonomie](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 32.: Konkurenční doložka](#)